

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
Тернопільської області
P-3567 1 214

Архів з бідою
Горинівська - Збручанська округа ОУН

ПАПКА

для 214

паперів

Лекція Г. Горинька «Шевченківське народне незалежності
України» (1944 р.)

20 р.

Українські рами: 1944 р.

Українське розуміння: 1

Українське армування: 16

Збручанська: поспішно

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ 6
Тернопільської області
P-3567 1 214
Фонд Опис Справа

1

І.Ленко

ШЕВЧЕНКО
АПОСТОЛ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

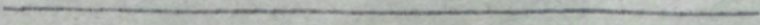
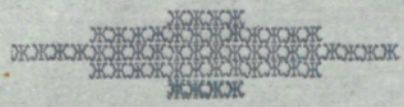
2

Воля народам!
Воля людині !

—————
I. Ленко
—————

ШЕВЧЕНКО

АПОСТОЛ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

ШЕВЧЕНКО
АПОСТОМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Сьогодні ми є свідками страшного наступу на душу українського народу, на його історію, на його культуру. Такий наступ пішов з Москви, вже тоді, коли Україна була політично підкорена: він йшов за царів зводячи українську націю до "малоросійського", дочіпку великоруського народу: він іде сьогодні, змагаючи виказати, що Україна - це чисто регіональне поняття, невідемно злучене з Росією. Більшовики намагаються відкрито ставити нас в положення шкотів у Англії чи на пр. британців у Франції. Наступ цей ведеться руками самих таки українців, а радше українсько-російських комуністів, "вчених", "письменників", "журналістів", різних рильських, вишень, новиченків, сажанів, палладіних, возняків і ін. Та загродила їм розкладову роботу велика постать Шевченка. І от взялись вони його переробляти, щоби з нього зробити просто російського поета, що писав українською мовою, поета підкорення українського народу "великому російському братові". В нище наведених міркуваннях, постарасємось виявити крайню брехливість таких тверджень і представити Великого Кобзаря в такому світлі, в якому він завжди був і буде для України.

Літературна творчість Шевченка, стала джерелом визвольних ідей, як ідейний заповіт поета в майбутніх українських національних змаганнях. То ж не диво, що літературна спадщина Шевченка зустріла такі самі батально-несприятливі обставини, які облягли генія ще за його життя. Українська нація довгий час була позбавлена змоги користуватися як найяскравішими творами свого найвизначнішого поета. Навіть не зовсім повна збірка його поезій мала появитися тільки через 25-ть літ по його смерті та й то поза межами української землі в чеській Празі. Україна під Росією дістала змогу

читати повного "Кобзаря" лише за десять літ до визвольної революції, а до того часу читала "Кобзаря", з якого цензура викраjala майже все, що мало для українців цінність саме з національно-громадського погляду. Через те громадську ідеологію Шевченка відтворювати на основі цензурних його творів, свідомо чи не свідомо звучуючи широкі громадські погляди поета, зводячи їх до загальних протестів проти поневолення, зокрема проти кріпацтва. Така традиція в з'ясуванні громадських ідей Шевченка продовжувалася і до революції. Хоч зацікавлення до дослідження Шевченка все зростає, але **їх політичний зміст Шевченкової поезії з належною повнотою не досліджений.**

Шевченко, як письменник, передовсім поет. Прозові його твори, яка не була б їх літературна вартість. Думки поета політичного змісту знайшли свій вислів головню в його поезії у **поетичній формі** поетичній. Ясно, тут не можна шукати тої формальної точности, що в політичній **являх** програмі чи в політичному трактаті. Поет думає і передає свої думки образами, але у тих образах захований реальний зміст його політичного світогляду стає для нас ясний, коли ці поетичні образи розвиваємо. Звичайна поезія не є відповідною формою до висловлення політичних думок. Спроби вживати до цього політичної форми взагалі не можуть бути здатні і звичайно бувають сухою, позбавленого політичного значення версифікацією: нпр. Тичина: "Гей червоне знамено, ти від партії дано! Раз ми разом, значить разом, всі ми сходимо сь в одно". - Мимо ритму і мелодійности - це таки не є поезія. Може, якої Тичина писав з внутрішнім переконанням, з глибоким вогняним почуттям, вишлиби правдиві поетичні перлини. Однак, мабуть треба бути геніальним поетом, як Шевченко, щоби надати високо поетичної вартости творам, що мають теми політичного змісту - виразних-ясномовних, яскравих образах. Але розкриваючи ідейний

зміст таких поезій Шевченка, ні на хвилину не треба забувати, що висловлені в них думки — одягнені в конкретні пластичні образи, що це вже перли правдивої поезії і тому не можна від них вимагати формальної точності політичного трактату.

Основне тло, з якого повстає весь громадський світогляд нашого поета — це глибоко патріотичне почуття. Шевченко перш за все — поет-патріот, провідник національного чину аж до найбільшої самопожертви для Батьківщини.

"Я так її, я так люблю мою Україну убогу, за неї душу погублю". Переважна більшість його творів пересякнуті любовію до України, до її природи та всього національного побуту, болем за її трагічну долю, безоглядною відданістю її інтересам. Досить згадати розпачливі пісні — ольози поета — вигнанця:

"Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховать,
Що не в Україні буду жить"
або:
"А ти моя Україно, безталанна вдово!
Я до тебе літатиму з жмари на розмову,
На розмову тихосумну, на раду з тобою..."

Патріотизм розуміє Шевченко не на словах, а на ділі, як живу працю над культурним та соціальним піднесенням обездолених верств рідного народу:

"Обніміте ж брати мої,
Найменшого брата —"
"Благословіть дітей своїх твердими руками,
І обмитих поцілуйте вольними устами".
І над політичним визволенням Батьківщини:
"Схаменіться недолюдки, діти юродиві!
Подивіться на рай тихий, на свою Вкраїну,
Полюбіте ширим серцем велику руїну!
Розкуйтеся, братайтеся!"
"Кайдани порвіте!"

всвіт у своїйому "Посланні" звертається і до живих і до мертвих і до тих, що мають народитися, і до тих, що вже народилися на Україні, і не на Україні, закликаючи їх, щоб вони пильнували свого краю, боролися переді чужими впливами, які вчать зневажати своє ірідне, щоб ними були собою та держалися своєї народности. Самопоет розуміє своє історичне значення для здоли Батьківщини в тому, що силою свого слова він підніс, затемнену поневоленням свідомість свого народу та забезпечив взагалі непереривність українських національних змагань: *жон, слобод, вст р, і, і, хвт р"*

"Возволючу малих отих рабів наших і в сторожі їй оя на сторожі коло їх поставлю слово!"

Над усім змістом його творів, і поетичних і прозаїчних, панує одна думка про Україну - про її колишню долю, про сучасне її становище, про її майбутність, про все з погляду найширших національно-громадських завдань. У минулому України, поет відділяє додатні сторони її життя, від негативних, очищає її історію від псевдогероїчних явищ і постатей, що засліплювали свідомість земляків та створили замішання в їх світогляді.

Освітлює з погляду національного і соціального та державного справжнє становище України в умовах російської державности. Виразно в "ясовує завдання Батьківщини у майбутньому. Майбутня її доля може бути ясною та знайде твердий ґрунт лише тоді, як буде зодоволена та потреба, що від неї все інше залежить - справу національно-державної незалежності, власного права і сили "в своїй хаті".

Коли до Шевченка українські змагання було приборкано вже досить, а самий національний світогляд захмарено, то за Шевченка і по нім кожний, кому близькі були інтереси Батьківщини, вже розумів, з якого боку треба підійти до національної справи, до чого взятися, куди прямувати. Епохальна роль Шевченка в історії України полягає в тому,

5

що він відновив наші національно-державницькі традиції, на чергу наших історичних завдань поставив ідею державної незалежності, як основної гарантії інтересів нації. Ідея ця органічно просякає цілий його світогляд. В процесі загального зросту поета небували виразніших форм його погляди на соціально-політичне життя українського народу. Поглиблювалася в тому процесі і центральна в усьому світогляді Шевченка ідея, ідея державної незалежності України, поширювали її моральні та правні основи, ясніше висвітлювалася її життєва конкретність. Але в засаді своїй стоїть ця ідея в Шевченковім світогляді непохитно від початку його громадської свідомості, аж до останніх хвилини письменницького і взагалі життєвого шляху поета. Уже в самій короткій поетичній формулі: "В своїй хаті, своя правда і сила і воля" — міститься ідейний заповіт, до якого виконання і закріплення пішло вже ні ще під багатьма праці українського народу. В цих словах ціла програма дальшого життя. Ідея тої ідеально-державної форми, що єдино може забезпечити народові право, силу і волю на своїй землі. І облігатих ніяк не можна пояснити, наче б то Шевченко бачив "дасть долю своїю народу" в залузі з Росією, бо що ж значить тоді "своя хата"! і нові "критики" Шевченка українсько-російського покрою — як цього не пояснюють? вони цього прямо не до-
бають? це до недавня була поширена думка, що Шевченко у своїй поезії переспівував ідею "Кирило-Методієвського Брацтва" була ідейним джерелом його політичного світогляду та його поезій. Думку цю треба уважати, як цілком неслухну. П. Зайцов заперечує її передовсім хронологічним даним. В одній зі своїх розправ М. Марковський переконливо доводить, що навпаки ідеологічна література Кирило-Методієвського Брацтва т. зв. "Книги Битія Українського Народу" мала своїм джерелом в значній мірі погляди

що їх розвинув у своїх поезіях 1843-45 рр. основніше, глибше і ширше ніж у "Книгах Битія", розвинув з перевагою моментів національно-українських над загально-слав'янськими. Про певну залежність світогляду братчиків, від Шевченківського світогляду свідчать уже зізнання самого Костомарова, що в побожних виразах писав, як його зворушили та вплинули на нього погляди Шевченка, як його "огорнуло страхом", коли він почув "Сон" та "Кавказ", твори з провідними політичними думками поета. "Я бачив, що муза Шевченка роздирала заслону на родного життя, і страшно і солодко, і боляче було, і разом тягнуло глянуть туди. Поезія завжди веде перед, завжди зважається на сміливу справу і вже її слідом ідуть історія, наука та практична праця. Тарасова муза розбила якийсь підземний льох, що на протязі кількох віків був замкнений на багато замків, запечатаний багатьма печатками. Вона відкрила за собою шлях і для сонячного проміння і для свіжого повітря, і для людського інтересу". Куліш посвідчує те саме: "Усі ми були зачаровані Шевченковими створами. Мова його впливала на нас всіх і на Костомарева острашенно. Шевченко вихований читанням "Історій Русовь", зробив з нас людей, що ненавиділи москалів і всіх, що були винні в бідуванні нашої рідної України". Ці слова безумовно свідчать, що не ідеї Костомарова та Куліша, а ідеї Шевченка були провідними в програмі Кирило-Методіївського Брацтва; Шевченкова національно-державна думка не лише приваблювала членів брацтва, але і лякала їх, бо в їхній концепції слов'янської федерації виразно і рішуче висувала постулат незалежності поневоленої України на рівних із іншими народами правах. Ця ідея самостійної державности України складає таку органічну властивість світогляду Шевченка, що її не можна знищити відкрито його зв'яз-

ки з Брацтвом. Ту думку не менше рішучо висловлює він і тоді, коли інші члени Брацтва припорошили її не лише у своїй праці, але і в своїй свідомості. Цю визвольно-державну ідею бачимо вже в перших творах Шевченка повних романтичної любови до українського народу. Хоч там у нього, як у всіх сучасних йому українських письменників - романтиків бачимо ті самі мотиви, тугу за минулим України: -

"Було колись на Україні, ревіли гармати,
Було колись, запорожці, вміли панувати" -

Але ідейна оцінка історичних явищ, що були сюжетами тих поетичних творів, у ньому інше. Шевченко не обмежується згадками про самі зовнішні форми, колишнього українського життя, а розкриває й ідейний зміст тих форм. Для Шевченка навіть у творах молодшого віку, певні історичні форми національного життя, як напр. козаччина, цінні не самі в собі, а тому, що в тих формах висвітлювався ідеал вільного життя нації, того життя, що його антитезу бачить поет в сучасному поневоленому становищі українського народу. Поет захоплювався історичними явищами, оспівував їх, спонуканий до того ідеєю, що жила в узятих з минулого образах, ідеєю вільної України, що мов плідуче зерно перстає жити, коли, як лущиння, опадє зовнішня історична форма. Згадуючи, як то запорожці вміли панувати, при тому додає поет:

"Панували, добували і славу і волю!"

сумуючи, що "осталися могили по полю" поет рівночасно завважує, що ті могили "про волю нишком в полі з вітром говорять". В другому місці, згадуючи про ті самі пам'ятки минулого, поет ще ясніше означає їх національно-визвольне значення, вкладаючи в уста поляглого козака такі слова:

"На всій Україні високі могили.
Дивися дитино. Усі ті могили - усі отакі:
Начинені нашим благородним труном,
Начинені туго.

"Оце воля спить, і у...
Лягла вона славно, мном, іде...
Лягла вона в купі з нами козаками.
Бачиш як лежить, —
Не наче повила! мном...
Тут пане немає:...
Усі ми однако на волі жили,
Усі ми однако за волю лягли,
Усі ми і встанем".
"Воля — це слова людського життя, бо де нема свя-
тої волі, не буде там добра ніколи". Ні добра,
ні правди:
"На цім світі, яка правда у людей мій
Така й досі я думаю, в нас на Україні...
Та другої і не буде в невольниках —
Рабство народу ємце логічний вислід занепаду
в народі. Його найціннішої людської сили, прагне-
ння волі, бо люди — "невольники самі куять ярмо
рабства, якби то, думаю, якби не пожилися раби,
то не стояло б над Невою цих осквернених палат".
По славій традиції твердої предківської боров-
тби за волю, поневолення сором вкриває наступні
покоління —
"І діди нам розказують про давні, кри-
... /вавітті літа,
Як рукою твердою своєю розв'язав Ти
... /наші руки:...
...А нині!... Покрив еси знову срамо-
... /тою свої люди".
"І кивають, сміючись на нас головами,
І всякий день перед нами —
Стид нам перед нами!"
Отже у своїм розумінні волі поет розкриває зміст
того гасла, що за ним йшли всі визвольні змагання
українського народу та порушення якого проводило
і проводитиме до поневолення, рабства, до втрати

8

Історичні згадки про Шевченка, немає того характеру насивності, як у сучасних йому українських поетів, не приводить до примирення з тим, що історично сталося наслідком своїх, мало поневолення. Його згадки дають або частіше контраст до сучасності та викликають у читача реакцію на ту сучасність. Сумовиті образи свідків минулого,

"Мовчать гори, хілом озні А
Грає море, хвилям хвилям і
Могили сумують",

завершується в поета різким контрастним образом:

"А над дітьми козацькими
Погані панують",

Коли поет згадує про те, як "засівала трупом поле, поки не остигло", як лягла "спочить" козацька воля" то ці аксосуари минулого лише різкавіше ставлять перед свідомістю поета той факт нинішнього часу, що "тим часом виросла, а над нею орел чорний сторожем літає". Чорний орел емблема російської державної влади над Україною: тяжке лихо України бачить тільки ворог, "що сміється, бо святкує свою перемогу".

Поет певний, що історичні споради виховують та гартують дух, виковують свідомість наших кривд і наших прав:

"Смійся лютий враже,

Та й дуже, бо все гине, догод

Слава не поляже,

Не поляже, а розкаже,

Що діялось в світі,

Чия правда, чия кривда,

І чиї ми діти".

Коли поет малює картину -

"Нема Січі, очерети у Дніпра питають:

Дето наші діти ділись, де вони гуляють?"

Хиба ясно, ті діти, що боролись за волю Ватьківщини, за волю українського народу потрібні тепер, щоби

зв'язано бити звизвольні змарання проти ворога, що
хмигнуть Україну під емблемою чорного орла. Істо-
ричні часи виразно зв'язують з сучасними обста-
винами, як це сякравобачимо в "Бородивому"
зв'язує од то "Невостні вас, а мліієні полян,
зв'язує ут ви одулібівві деревлян
Гаврич гнув во врем"я оно:

А вас моїх святих князя
І ваших чепурних княжок
Оддав своїм професам п'яним

У наймічки байраї-капрал"

Поет що далі, то більше підходить до тих історич-
них сюжетів, що їх культивувала й його літерату-
рні попередники і всю силу свого ідейного патосу
"вскеровує на" протест проти нинішнього національно-
державного ворога України. Спочатку реальних
завдань даного моменту поет ставить собі питання:
"За що ми билися з ляхами,
За що скородили списами татарські реб-

саї на тлі історичних образів та подій вистворюєть-
ся в нього ціла програма відносин і національних
вті державних, зростає вогненний протест проти нині-
шнього поневолення, лунають звуки страшної приїде-
шньої бурі, чується нарешті виразний, не двозначний
заспів національно-державного визволення шляхом
збройної боротьби. Саме в цього погляду держав-
ного визволення, з ідеї визволення України оцінює
Шевченко історичні події. Дуже характерна щодо
цього містерія "Великий Лях", де виведено три
душі, які караються навіть за несвідомі вияви,
звичайної доброзичливості — до людей, що допуска-
лися злочину проти батьківщини. Одна карається,
що з повними відрами перейшла дорогу Богданові,
"І як він піхав в Переяслав присягати Москві.

"Дивлюся гетьман з старшиною.
Я води набрала та в повні шлях і пе-
рейшла,

кви, варшавське сміття"; зокрема такі гетьмани, як Самійлович, Скоропадський, Розумовський. У зв'язку з поглядом поета на згубне значення переяславської угоди для України, особливо тяжкі докори падають на гетьмана Богдана, що "на квиток повірив москалеві". До царів російських ставиться поетом відповідно їхній волів, національно-державному поневоленні України. Всі вони "кати України" сприяли поневоленню України, а найбільше це "той перший, що розпинав Україну, а вторая достаконнала вдову та сиротину", татфельдфебель-цар Микола I. На адресу Петра поет такі слова ажук в уявленні вкладає в уста замученому гетьманові Полуботкові:

"... Царю, проклятий, лукавий, гаспиде неситий!
Що ти зробив із козаками? Завоював ти
Болото, засипав благородними костями!
Поставив столицю на їх трунах катова-
них!
І в темні темниці менши вольного геть-
мана,

"Голодом замучив в кайданах".
У всій поезії Шевченка немає і найменшого натяку на національне примирення з московськими - з московською державою. Він вважав всяку злуку України з Московщиною за найбільшу долю, за найбільше нещастя України, джерело її фізичного, духового, матеріального, культурного і морального за-
непаду, вважав за кару богу зле, за гріх, за
"Україно, мій любий краю не повитий!
За що тебе Господь кара, карає тяжко? -
За Богдана та за скаженого Петра,
Та за поляків отих поганих до краю ни-
щить..."

Він визнає тільки повну державно-політичну само-
непостійність України. Отже погляд, що Шевченко тіль-
ко борець за соціальний лад, що він боровся за

знищення релігії — це погляд цілком не слухний, походить або із цілковитого незнання і не зрозуміння, або цілевого перекручування самої основи Шевченкового національного державного світогляду, якою є ідея державної незалежності України. Найбільший ворог соціального поневолення народних мас, що присвятив так багато вогневих сторінок протестом проти кріпацтва та взагалі визискування безправних клас, Шевченко проте не висуває моменту соціального, коли в описуваних ним історичних подіях виразно виступає національно-державний момент. Говорячи про фатальний для України договір з Москвою, поет звертає увагу не на соціальну, а на політично-державну сторону його лихих наслідків. З другого боку, не осуджує поет революційного кроку Мазепи, хоч і його не піддержали народні маси зі соціальних причин. Шевченко не міг поминути — "забути" пекучої для нього громадської свідомості справи соціального поневолення, проти якого все своє життя висвітлював огнені протести. Але патріот-державник він добре розумів, що соціальні хвороби можна лікувати органічно лише в умовах власної незалежної державності. В тих умовах, що дають всі моральні та правні підстави і можливості для направлення кожного соціального лиха. А вже просто наївно-глухе твердження, що Шевченко кликав до з'єднання зі "старшим російським братом", так, як пусті і просто богохульні слова агітатора-партійника, що наймітінгу кликав: "Якби тепер жив Шевченко, то він перший прокляв би Бандеру та всіх "самостійників" — бандерівців". На це, як контраргумент варто ще раз пригадати вище вже наведені слова Куліша: "Шевченко зробив з нас людей, що зненавиділи москалів /не царський режим/ та всіх, що були винні в бідуванні нашої рідної України". Ясно, в тому твердженні Куліша про ненависть до москалів, треба мати

на думці москалів-імперіялістів, що були за поне-
воленням України. Натягало не зустрічалося в тому
часі робітн, які б в своєму прогресивному думанні
додумалися були до признання України прав на
самостійність. Шевченко не лише добре, навіть надзвичайно доб-
ре знав українську історію, але і усвідомив, собі
державні завдання України. Змагання українського
народу до національної волі, на протязі всієї його
історії, поневолене становище в його державно-
му житті співжитті з іншими сусідами логічно
приводили думку до ідеї незалежності України, як
єдиної гарантії інтересів нації. "Чи діждемося
ми Вашингтона за новим праведним законом?" та і
сам відповідає: "А діждемося таки колись!" Корот-
ше і ясніше тоді висловити. Вашингтон визволив
північну Америку зі залежності від Англії. Завів
у визволеній землі демократичний лад, а новим пра-
ведним законом та став першим президентом Сполу-
чених Держав Америки. Такого Вашингтона хоче Шев-
ченко діждатися і на Україні, хоче діждатися і для
України нового і праведного закону. Чи ж міг Шев-
ченко краще сказати, що йому йдеться про Україну,
коли "ждав для неї Вашингтона"? Поневолене ста-
новище України в складі російської держави приво-
дило лише до все дальшого винародовлення і не да-
вало найменшої надії, що Україна здобуде націона-
льно-державну незалежність мирним шляхом: 1862
"Заснула Україна, бур'яном укрилась, як
Цвіллю зацвіла, в калюжі, в болоті серце
- над - "Найміжтосмво" хіва ст /надоїла,
в душо голодних гадук напустила,
А дітям надію в степу оддала"
Пророчим своїм оком бачив Кобзар, тих всіх сього-
днішніх бажанів, богомольських, рильських і рудни-
цьких, що живуть в дуплі, як "голодні гадуки". З по-
політичною неволею прийшла і економічна руїна:

11

... "Степи мої запродані з сивою торою і
... жидові, німоті, як вродило "Місон
... Сіни мої на чужині, вама од ушасед
... На чужій роботі", а бо одою івста
... Це поставило перед поетом доцільність революційного
... визволення батьківщини "чи ще довго на цім світі
... панувати?" - то коли ставало перед поетом пита-
... ня революційного визволення України з поневоленого
... становища, то він, не вагаючись, вирішив його позити-
... вно, певний, що одійдеться таки колись свого держав-
... ного визволення, поет закликає в оїнцому місці готу-
... ватись до революційного чину: "оо яквстод теоп
... "Порадімось, посумуєм" - а невзмодноу
... звертається він до України - "поки сонце стане, по-
... ки твої малі діти на ворога стануть". Поет перед-

бачує, що вже є спогн з в оїмня змож
... "Лежить попіл на розпутті,
... А в попелі тліє іскра вогню великого,
... Тліє не овгасіє, где підпалу,
... Як той месник часу дожидає".

"Були війни і військові сфери...
... Було добра того чимало!
... Минуло все, та не пропало -
... Остались шашелі, і гризуть, жеруть
... І тлять старого дуба...
... А од коріння тихо, любо
... Зелені парості ростуть.
... І виростуть: і без сокири,
... Аж зареве та загуде,
... Козак безверхий упаде,
... Розтрощить трон, порве порфір,
... Роздавить вашого кумира,
... Людські шашелі".

Тоді "церква домовина розвалиться", зпід неї встане
Україна, встане в імн ідеалів правди і волі:

"Встане Україна,
... І розвіє тьму неволі,
... Світ правди засвітить,
... І помоляться на волі
... Невольничі діти".

І поет заповідає поминути його "в сім" і вольній, новій" означуючи так Україну, яковільну, незалежну державу. До визволення України провадять шляхи різні щодо засобів, та спільні щодо конечної цілі слова та революційний чин. Поет глибоко вірив у незмірну революційну силу слова і ціле своє життя боровся за свої переконання силою та зброєю, якою геніяльно володів словом. "Возвеличу малих отих рабів німих! Я на сторожі коло їх поставлю слово". "Орє свій переліг, убогу ниву та сію слово добрі жнива колісь, то будуть". Всю силу на свого слова поет поставив собі за ціль оберетти національне усвідомлення своїх земляків. "Може верну знову мою правду обездалану,

Моє тихе слово, як від візмітат юг
Може викую я з нього де старого плуга
Іттує воєн вівон / деміш і чересло,

Стожмкєв анТотяжкіє... може з орю переліг той,
А на перелозіят по сію свої сльози.

"Може зійдуть і виростуть кожні обоудні,
Розпанахають погане, гниле серце, трудно,
І вицідять цукровину, і наллють живої,
Козацької тієї крові, чистої, святої!"

Слово як орган революційної думки "царя всевітнього, царя волі" дає великі жнива:

"А дєж твої думи, рожеві квіти?
Доглядані смілі, викохані дітя!
Кому ти їх, друже, кому передав?
Чи може навіки в серці поховав?
Ой не ховай, брате!
Розсип їх, розкидай!

Зійдуть і ростимуть, і вийдуть з них люди".

І поет сам виконав цю свою раду з відвагою, що коштувала його всієї долі самого життя. Він певний, що духовна сила слова перемагає грубу силу фізичну:

"Нехай лютє на землі,
Нехай пророків побиває,
Нехай усіх нас розпинає,
Уже внучата почалісь,

"... іттує воєн вівон / деміш і чересло,

своє життя був глибоко релігійною людиною. Ця його тепла релігійність залишила глибокі сліди в його творчості. У нього сподобилося цілі цитати зі св. Письма, як: переспів псалмів Давида, біблійні теми та вислови. Але це в людському житті момент, коли релігійна людина, коли поет-гуманіст не визнає жодного компромісу, не знає жалю і своєї вогняний протест одягає в дужі рішучі форми вислову. Слово його горить — палає: вогнем, коли воно торкається недолі його батьківщини, та зокрема найменшої братнородної маси — як нації. В таких випадках Шевченко здіймає бунт проти соціального укладу, проти державного та релігійних форм, коли вони потурають кривдам та знуцанням народних мас. Ні тяжка неволя, ні мука самотності, ні літа не ввасили в Шевченкові того вогню, що ним він запалив, і раз-у-раз поет звертається до бо"якту своєї великої любови, з цього погляду все міряє і всіх судить. Ім"я свободи поневоленої батьківщини поет закликає до найрішучішого революційного чину. "Борітеся поборете!" — кличе він поневолені народи Кавказу, "за вас воля і правда свята", "розкуйтеся, братайтеся" закликає своїх — "вставайте кайдани порвіть і вражою злою кров"ю волю окропите". І поет бачить своїм пророчим зором, як химерна "Розкуйтеся незабаром, заковані люди — настане суд! Заговорять і Дніпро і гори, і потече сторіками кров у синє море". "Щоб збудить химерну волю" потрібна єдність думки і волі та рішучість планомірного, однодушного чину всього суспільства: "Треба миром, громадско обух сталить і та добре вигострить сокиру Тай заходить ся вже будить... А то проспять собі небога До суду Божого страшного" Треба одностапно, односередно стати... ніхто не

"Естане Україна, світ правди засвітить". Глибоко

в тому певний, поет заповідає:

Ті мене в сім'ї великій,

В сім'ї вольній, новій,

Не забудьте пом'янути

Не злим, тихим словом"

В тих нових, вільних умовах життя його визволеної
батьківщини "врага не буде, супостата"

Шевченко переконаний противник самодержавного

устрою: Самодержавство малює він утвідразливих

рисах, як задоволення егоїстичних потреб узурпа-

торів народного права через пригноблення та де-

морелізацію народних мас. Це явище суспільного

життя поет інтерпретує за біблійною традицією, як

кару за моральний упадок людської громади:

"І праведно Господь Великий на нас, на

... /лютих,

На нас диких, кайдани доволів кувать,

Глибокі торми шурувать іродолживий і

жорстокий -

Короткого пророска, царя, вам доволів

визбрать".

Повставши із зневажання прав народу, будучи наслід-

ником його морального занепаду, часто небезпечна

жандним правним законом, самодержавна влада, доси-

ть виявила в історії своє правдиве обличчя:

"Добра чимало вони творили на землі,

Ріками слези розлили, кров ст. морями.

Г за нас, за нас сердешних, мир пошли!"

Обурення проти самовладства поет виливає в гост-

рих словах: "Кати, кати людодий! не ховайте не

топчіте святого закона, не зовіте преподобним

лютого Мерона". "О люди, о люди - небораки на що

здалися вам царі? Нащо здалися вам псарі? Ви ж

такі люди не собаки!" Це зло мусить зникнути,

бо вироджує воно надто ганомальні, катастрофальні

наслідки в життя людське: ж злого і

Чи буде суд? Чи буде кара царям, царятам на землі?
Чи буде правда між людьми?
Повинна бути, бо сонце встане
І скромну землю спалить!"

Звертаючись зокрема до фактів історії України, поет головну причину поневолення батьківщини вбачає в проявах царської самоволі, що безправно порушувала усталені договори та взагалі обмежувала права народні, скувавши націю, "кайданами ночі". Також політично-громадським прагненням поета та гарячою його надією було, що "встане правда, встане воля", що "недовго на цім світі катам панувати". Поет не бажає повороту старих форм політичного життя України в дальших нових стадіях її історичного існування. Як політична форма в історії нації, вона віджила свій вік "була колись гетьманщина, та вже не вернеться". Вічно жива та бажана, лише та засада політичної свідомості, що керувала життям України в її змаганнях до ідеального демократичного ладу: "тої слави козацької во вік не забудем", повороту сія поет "сподівається і виглядає". Але певна річ, ця засада політичного життя має одягтися новий, відповідний до вимог сучасності форми, провірені історичним досвідом та наукою.

"Орю свій переліг, убогу ниву та сію слово, може викую я з нього до старого плуга новий леміш та чересло". В основу нового ладу на Україні мають лягти "воля і правда — справедливість. Перед очима поета ясним ідеалом стоїть демократичний устрій вільної незалежної України, який він виразно вказує у своїй згадці про Вашингтона, та яскраво змальовує в поезії "Пророк". За конечну ознаку правдивого народного, правного устрою, уважає безумовно призначення авторитету народної влади та послушній, як це бачимо з прикладів глибокої пошани громади до такихтсвоїх всждів, як Іван Підкова, Гамалія.

Шевченко не лише поет, але і ідейний вождь. Національно-державний ідеал він розвинув в своїй поезії широко і багатобічно. З цього погляду поезія Шевченка має для нас епохальне значення, вона зробила з темної етнографічної маси націю, вона розбила назавжди можливість існування українського руху, як "южно-руського провінціалізму". Негеніальний стиль та форма, але політичний зміст Шевченка зробив його національним пророком. До Шевченка міг український патріотизм ховатися під крилами чорного орла та білого царя, опісля Шевченка хто хотів послідовно йти за ним, не міг вже бути російським патріотом. Тепер кожний політично свідомий українець може бути лише патріотом — самостійником, прихильником власної незалежної держави. Трудно збагнути, яке неocenене значення для національно-державного руху мав той факт, що ще в першій половині XIX ст. Шевченко відновив у свідомості земляків приспану, майже перервану традицію змагань за українську незалежну державність. Він відновив ті державні застави, що жили в силі української нації в народно-козацьких повстаннях, що доводили у свій час до створення держави Богдана, що кермували державницькими змаганнями Мазепи, що в блищій до Шевченка час позначалися в політичних планах українських патріотів та знайшли собі вираз у політичному трактаті "Исторія Русовъ". Шевченко не лише відновив ці змагання, він переправив їх, як "злотокуто-битою семикратою перелито", в горні свого широкого громадського світогляду, і в тому горні згоріли соціальні плани тих українських патріотів, що намагалися будувати українську незалежну державу на підвалинах соціального поневолення народної маси. Він викував "до старого плуга новий леміш і чересло" українській національно-державній ідеї, він засвоїв засади демократизму,

рівності прав та обов'язків всіх елементів української нації, забезпечивши цій ідеї життєву силу, поки засади соціальної правди будуть живі та чинні. Як високо стоїть зміст національно-державницької ідеології Шевченка, як широко розвинув він ідею української державної незалежності, бачимо вже з того, що треба було чекати більш як пів століття по смерті поета, треба було після різного викривлення спалити старі пережитки чужої ідеології у вогні революції, треба було скупатися в морі української крові, перетерпіти нові знущання, пережити біль та глум, щоб нація знову і остаточно відчула і зрозуміла всю життєву правду національно-державного гасла поета-громадянина: "в своїй хаті" - незалежній самостійній державі, "своя правда" - розвій властивих народові правних засад, "і сила" - відповідна міць національного організму, "і воля" - відповідний народному світоглядowi політичний устрій, що забезпечує свободне життя всім елементам нації. Якраз найбільше вимовним доказом тенденції шевченкової поезії були всі ті, що його прочитали і пішли туди, куди він казав - у бій за Україну. Уже Кулішові і Костомарові було ясно, куди він кликав, а ще ясніше стало всім тим українським революційним організаціям і поодиноким людям на початку ХХ ст. що взяли його "Кобзаря" за свою політичну програму. Не було тоді політичної організації, що боролася за незалежність України, не було людини, яка б не казала, що саме Шевченко став її політичним дороговказом. Кожний українець, що прочитав і зрозумів Шевченка ставав націоналістом. У всі ті лави борців за Україну, для нас найкращим аргументом інтериоризації тих ідей, які голосив.

Такої книжки, як "Кобзар", немає ні один народ. "Кобзар" - це книжка, що містить у собі національну програму, яка своєю високо-поетичною формою має магічний вплив на маси. Це не вичерпане дже-

рело незламної віри в нашу справу, для всіх поко-
лін української нації, — справді для "мертвих,
живих і ненароджених". І в міру того, як українські
маси будуть все глибше і глибше засвоювати твори
свого національного генія — поета, будуть вони
усвідомлювати собі, поруч з його поетичними скар-
бами і його національно-державні думки, серед них
найціннішу ідею державної незалежності України.
І тоді саме не дадуться заігнотизуватися всяким
марксовським дослідникам і "шевченкознавцям", що
нахабно силуються зіпхнути Шевченка з його висо-
ко-ідейного педосталу в ряд їхніх "прогресивних
віршоробів".

16

ЗАСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС СПРАВИ № _____

У справі (розділі опису, закінченому описі) підшито і пронумеровано 16
шістьмадесять аркушів;
у тому числі літерні номери _____;
пропущені номери _____
+ аркушів внутрішнього опису _____

Особливості фізичного стану та формування справи	Номери аркушів
1	2

Спеціаліст
Посада
21 червня 2018 року
[підпис] (підпис)

І. Гардамала
(ініціали (ініціал імені), прізвище)